

2017-03-31

Dnr: 511-6555-16

Natura 2000-områdets namn och områdeskod

Dumdal-Hjälsta, SE0210307

Områdestyp och skyddsstatus

SAC (Särskilt bevarandeområde enligt EU:s art- och habitatdirektiv)

Regeringen godkände utpekande av området i juni 2001 (Dumdal) och april 2004 (Hjälsta).

Tidigare bevarandeplanen fastställdes av Länsstyrelsen i mars 2009.
Denna bevarandeplan fastställdes av Länsstyrelsen den 31 mars 2017.

Områdets storlek

12,6 ha

Ingående naturtyper enligt art- och habitatdirektivet

Kod	Namn	Areal
6210	Kalkgräsmarker	5,5 ha
6410	Fuktängar	2,5 ha
7230	Rikkärr	0,5 ha

Naturtypernas utbredning visas på karta, bilaga 1.

Ägarförhållanden

Tre privata markägare.

Kommun

Enköping

Översiktlig beskrivning av området

Natura 2000-området Dumdal-Hjälsta ligger i Enköpings kommun, ca 25 km sydväst om Uppsala. Det 12,6 hektar stora området består av två delområden som slagits ihop till en enhet – i norr det botaniskt välkända Dumdals ängar, och längre söderut det kuperade Hjälsta. Det sistnämnda är ett värdefullt område för sällsynta ängssvampar, på hållrika, betade torra-friska kullar, medan marken i Dumdals ängar är betydligt fuktigare med bland annat ett mycket artrikt rikkärr.

Vegetationen i hela området är starkt präglad av den kalkrika marken. Denna typ av områden utgör ofta värdefulla orkidélokaler och Dumdal-Hjälsta är inget undantag. I Dumdal rikkärr finns många orkidéarter, bland annat den mycket sällsynta orkidén

honungsblomster. Kärret hyser även många andra hotade arter och har därför ett mycket högt biologiskt värde. Även de betade torrbackarna utgör viktiga lokaler för många kalkgynnade växter och svampar.

Många av de arter som finns i Dumdal-Hjälsta idag är också betesgynnade, d.v.s. beroende av kontinuerlig hävd för att kunna leva kvar i livskraftiga bestånd. En del av de arter som finns i Dumdal-Hjälsta är idag sällsynta och/eller minskande.

Dumdal-Hjälsta ingår i Naturvårdsverkets Sveriges finaste odlingslandskap – Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet. Dumdals ängar ingår här som högsta värdeklass och Hjälsta-delen som näst högsta.

Bevarandesyfte

Bevarandesyftet med Natura 2000-området Dumdal-Hjälsta är att bevara eller återställa gynnsamt tillstånd för de prioriterade bevarandevärden som anges nedan. Även prioriterade bevarandeåtgärder anges nedan.

Länsstyrelserna ska enligt 17 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. ta fram bevarandesyften för alla Natura 2000-områden. Bevarandesyftet används tillsammans med beskrivningarna av områdets livsmiljöer och arter vid tillståndsprövningar som rör området, enligt 7 kap 28a – 29§§ miljöbalken.

Bevarandesyftet ger även vägledning om hur myndigheterna behöver arbeta för att prioritera Natura 2000-områden i det fortsatta skyddsarbetet enligt 7 kap. 27 § miljöbalken och 16 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Prioriterade bevarandevärden:

- Naturtyperna kalkgräsmarker, fuktängar samt rikkärr.

Motivering: Ett av få områden i länet med honungsblomster. Välbetade ängar med rik ängssvampflora.

Prioriterade bevarandeåtgärder:

- Kontinuerlig hävd genom bete och/eller slåtter.
- Vid behov röjning av igenväxningsvegetation.

Beskrivning av naturtyper

6210 – Kalkgräsmarker 5,5 ha (Delområde 1-5, bilaga 2)

Söder om Dumdals dike finns flera hållrika torrbackar med mycket höga naturvärden. I naturtypen förekommer även fjärilen svartfläckig blåvinge. Kullarna som har en utpräglad och artrik torrängsflora är dessutom extremt artrika på ängssvampar. Här växer bl.a. blårödling, fager vaxskivling, grön gul vaxskivling,

2017-03-31

Dnr: 511-6555-16

trådvaxskivling, dadelvaxskivling, sepiavaxskivling, slät knölfoting, trubbfingersvamp, gråbrun ängsfingersvamp, olivjordtunga och skruvbusksvamp. De flacka partierna mellan kullarna bär dock spår av tidigare gödsling. Följaktligen är florans här mer trivial, och domineras av högt gräs t.ex. ängskavle och hundäxing. Dessa områden beskrivs därför inte mer ingående.

1. Första kullen söderifrån:

En, nyponrosor och enstaka rönnor och aspar utgör träd- och buskskiktet. Marken är mycket rik på hållar. I fältskiktet märks bl.a. brudbröd, teveronika, backsmörblomma och gråfibbla. Kullen är välbetad.

2. Andra kullen söderifrån:

Tjärblomster, lomme och hundäxing är exempel på arter i fältskiktet. I norr avslutas kullen med en bergssluttning där det växer en och tall. Nedanför finns en fin slänt. Här består träd- och buskskiktet av välvgränsade enbuskar samt enstaka tallar, rönnor och rosbuskar. I fältskiktet växer rödkämpar och ängshavre - vilka indikerar kalkrik mark - brudbröd, backsmörblomma och backtimjan. Kullen är välbetad.

3. Tredje kullen söderifrån

Den tredje kullen är mycket fin och välbetad med en tät grässvål. Det finns spridda välvgränsade enbuskar. Mitt på kullen finns ett slånsnår som håller på att breda ut sig. Fältskiktet är mycket artrikt med hävdgynnade arter såsom darrgräs, toppjungfrulin (rödlistad och kalkkrävande), korskovall, spåstistel, backklöver, prästkrage, brudbröd, låsbräken, backsippa, backsmörblomma och gråfibbla. Här finns även rödkämpar och ängshavre som indikerar kalkrik mark. Bland de sällsynta svampar som hittats i området märks exempelvis ljusskivling lerskivling, gråbrun ljus ängsfingersvamp, korpnopping och scharlakansvaxskivling, alla upptagna på rödlistan över hotade arter.

4. Fjärde kullen söderifrån:

Denna kulle är dåligt betad med hög och tuvig gräsvegetation. Det finns ingen igenväxningsvegetation. Kullen har tidigare varit mycket fin och välbetad med ungefär samma växtlighet som den tredje kullen.

5. Kullen direkt söder om Dumdals dike:

Kullens norra sida är helt igenväxt med ensnår, och den södra sidan är tuvig och artfattig (mest gräs). Kullen betas inte. Trädskiktet består av en del lövträd på norra sidan.

Hot mot naturtypen utgörs främst av hävd som upphör under långa perioder samt gödningspåverkan som riskerar att helt förändra den typiska artsammansättningen. Andra hot är olämplig skötsel, till exempel alltför kraftig röjning av buskar och träd.

2017-03-31

Dnr: 511-6555-16

6410 – Fuktängar 2,5 ha (Delområde 6, bilaga 2)

Den friska - våta och kalkrika marken norr om Dumdals dike är mycket tuvig, vilket förstärks av betesdjurens tramp. Man kan anta att marken förr använts för slätter. Vegetationen består främst av högvuxet gräs. På de friska partierna växer även kärrtistel, vänderot, tätört, gräsull, darrgräs och kärrspira. Trädskiktet utgörs av björk, tall och gran. I buskskiktet håller enbuskar på att breda ut sig. Även salixbuskar finns.

Hot mot naturtypen utgörs främst av upphörd hävd och gödningspåverkan, vilka riskerar att helt förändra den typiska artsammansättningen och orsaka igenväxning. Andra hot är olämplig skötsel, till exempel alltför kraftig röjning av buskar samt överbetning. Även företag som förändrar hydrologin, som till exempel dikning, är ett problem

7230 – Rikkärr 0,5 ha (Delområde 7, bilaga 2)

Rikkärret i Dumdal betas av nötkreatur. Vatten tillförs från källor med kalkrikt grundvatten. Denna kalkpåverkan ger ett förhållandevis högt pH (6 eller högre), vilket gynnar en speciell flora som anpassats till dessa förhållanden. Rikkärret är igenväxande med mycket vass och en del sly. Marken är tuvig och betesdjuren har på vissa ställen trampat sönder marken.

Floran i och intill rikkärret är exklusiv med många orkidéarter såsom honungsblomster, ängsnycklar, vaxnycklar och kärrknipprot. Honungsblomstret är mycket sällsynt och är därför upptagen på rödlistan över hotade arter.

Ett öppet dike passerar i strax söder om kärret. Diket avvattnar omkringliggande åkermark men påverkar också hydrologin i kärret. Vintern 2014-2015 gjorde Länsstyrelsen i Uppsala län en omledning av åkervattnet för att undvika en förestående dikesrensning som skulle kunna få stora negativa konsekvenser för rikkärret. Rörledningar grävdes ner intill diket så att åkervattnet kan ledas förbi kärret utan att diket rensas.

Rikkärr är ofta störningsgynnade eller beroende av hävd och särskilt i södra Sverige har slätter och betesdrift påverkat vegetationens sammansättning. Rikkärr är känsliga för förändringar i hydrologin och hydrokemin varför dämning eller avvattningföretag såsom dikningar inte får förekomma i eller i anslutning till kärren. Spridning av exempelvis aska och gödningsämnen i och kring naturtypen ger drastiska förändringar på vegetationens artsammansättning. Även förändringar i trädskiktet kring kärret liksom igenväxning i kärret är ogynnsamt. Torvbrytning får inte ske.

2017-03-31

Dnr: 511-6555-16

Delområden som inte är naturtyper

Delområde 8

Strax norr om kullen i delområde 5 finns ett igenväxt källkärr. Marken runt kärret är fuktig och igenväxt med vass, träd och buskar. Betet i den här delen upphörde någon gång runt 2005. Innan dess hade källkärret stängslats bort från betesmarken för att djuren trampade i källan. Kärret bör restaureras till ett öppet rikkärr. Bete och/eller slätter bör återinföras, eventuellt kan källan stängslas bort från betesmarken och skötas separat med röjning. Målnaturtyper är rikkärr (6210) respektive fuktäng (6410).

Delområde 9

Näringspåverkad trivial gräsmark som troligen varit åkermark. Området bör fortsätta att hävdas med bete och/eller slätter.

Bevarandemål

6210 – Kalkgräsmarker

Arealen kalkgräsmark är minst 5,5 ha. Naturtypen består av öppen till halvöppen betsmark med en variationsrikedom av träd och buskar. Grässvålen, särskilt på de hållrika torrbackarna/kullarna, är välhävdad. Typiska arter som till exempel spåtistel, backklöver och låsbräken ska finnas i området.

6410 – Fuktängar

Arealen fuktäng är 2,5 ha. Rikkärret kan tillåtas öka i utbredning på bekostnad av arealen fuktäng. Naturtypen består av öppen fuktig gräsmark som hävdas med bete och/eller slätter. Spridda välavgränsade salixbuskar finns i området och särskilt i kanten mot rikkärret. Typiska arter som till exempel tätört, darrgräs och kärrspira ska finnas i området.

7230 – Rikkärr

Arealen rikkärr är 0,5 ha eller mer om gynnsamma hydrologiska åtgärder genomförs. Kärret är öppet och hävdas med bete och/eller slätter anpassat till naturtypens typiska och karaktäristiska arter. Hydrologin och hydrokemin i och invid kärret är inte påverkad på ett negativt sätt. Typiska arter som till exempel honungsblomster, ängsnycklar, och kärrknipprot ska finnas i området.

Bevarandetillstånd idag

6210 Kalkgräsmark

Kalkgräsmarkerna i delområde 1-4 betas av nötkreatur. Flera karaktäristiska och typiska arter förekommer. Bevarandetillståndet bedöms som gynnsamt på kulle 1-3, men ytterligare uthuggning av träd och röjning av täta busksnår bör ske för att bibehålla och gynna den unika svampfloran samt den svartfläckiga blåvingen. På

2017-03-31

Dnr: 511-6555-16

kulle 4 måste betestrycket öka för att gynnsamt bevarandetillstånd ska uppnås. Delområde 5 betas inte och är under igenväxning bland annat med enbuskar, bevarandetillståndet bedöms därför som icke gynnsamt.

6410 Fuktäng

Fuktängen (delområde 6) betas men är till viss del igenväxt med bland annat enbuskar, tall och björk. Betestrycket är för svagt. Marken är fuktig och tuvig vilket kan försvåra betesdriften. Några karaktäristiska och typiska arter förekommer. Bevarandetillståndet bedöms vara gynnsamt men en restaurering behövs för att behålla naturtypens naturvärden på sikt.

7230 Rikkärr

Rikkärret (delområde 7) är igenväxande med mycket vass och en del sly. Marken är tuvig och betesdjuren har på vissa ställen trampat sönder marken. Flera karaktäristiska och typiska arter förekommer. Efter omledningen av åkervatten vintern 2014-2015 har det akuta hotet om avvattning pga. dikesrensning avvärjts. Bevarandetillståndet bedöms som icke gynnsamt men kan ändras till gynnsamt tillstånd om restaureringsåtgärder sätts in.

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

- Alltför lågt betestryck som leder till att förna ansamlas (ex torrt gammalt gräs) och grässvålen luckras upp. Stora konkurrenskraftiga växter tar över på bekostnad av de arter som anpassats till kontinuerligt bete eller slåtter.
- För intensivt bete i de fuktiga-våta partierna kan skada bottenskiktet och ge marken svåra trampsador. Känsliga arter, till exempel honungsblomster, kan ta skada.
- Om hävden upphör växer marken snabbt igen med till exempel sly, älggräs och hundkäv. Förutsättningarna för bete blir som följd också sämre.
- Dikning, dikesrensning och andra markavvattnande åtgärder, liksom dämning, kan påverka miljön i och omkring kärret på ett negativt sätt genom att det ändrar hydrologin och hydrokemin. Även hydrologiska åtgärder utanför Natura-2000 området kan vara ett hot.
- Plöjning (uppodling), insådd av främmande arter, torvbrytning, gödsling, kalkning, exploatering, tillskottsutfodring, vinterbete, skogsplantering, täktverksamhet och eutrofiering (gödslingseffekt) till följd av luftföroreningar är andra potentiella hot.
- Kemikalier.

Bevarandeåtgärder

- Grundvattennivån i rikkärret höjs genom hydrologiska åtgärder i Dumdals dike.
- Utred förutsättningarna och konsekvenserna av slåtter (med efterbete) i rikkärret och angränsande fuktäng.
- Utred förutsättningarna och konsekvenserna av fräsning och betesputsning på tuviga delar av fuktängen.
- Utred om växtplatserna för honungsblomster ska skyddas med senare betespåsläpp alt. slåtter med efterbete.
- Hela området ska hävdas kontinuerligt genom bete och/eller slåtter för att värna de hävdberoende arterna och hålla marken öppen. Rikkärret ska helst betas av lätta ungdjur, och betestrycket ska inte vara för högt. Eventuellt kan slåtter vara ett bra komplement/alternativ till bete (efter utredning). De torra-friska backarna tål däremot ett ganska högt betestryck och bör betas med nötdjur eller häst, men inte med får.
- Vid behov röjning av igenväxningsvegetation i samtliga naturtyper.
- Vid behov fräsning eller betesputsning av tuviga marker (efter utredning).
- Rikkärret (delområde 7) restaureras genom att sly röjs bort. För att få bukt med vass och igenväxning utan att kärret blir söndertrampat kan slåtter med efterbete prövas som hävdmetod (efter utredning).
- Fuktängen (delområde 6) restaureras genom borthuggning av träd- och buskar. Någon enstaka äldre björk kan sparas. Spridda välavgränsade salixbuskar sparas.
- Kalkgräsmarken i delområde 5 restaureras genom utglesning av träd- och buskskiktet. Området stänglas och bete återinförs.
- Källkärret strax norr om delområde 5 samt angränsande fuktängar (ej naturtyp) restaureras genom utglesning av träd- och buskskiktet. Området stänglas och bete återinförs.
- Hela området bör skyddas som naturreservat.

Bilaga

1. Naturtyper enligt Natura 2000.

Bilaga 1. Naturtyper enligt Natura 2000.
 Tillhör Länsstyrelsens i Uppsala län,
 Bevarandeplan 2017-03-31,
 dnr 511-6555-16. **Natura 2000-området**
Dumdal-Hjälsta,
SE0210307, Kommun: Enköping.

